

9 вересня «мертвій петлі» Нестерова виповнюється 100 років

# Небесний еквілібрист



Окрім цього свого київського безумства – прориву планетарного масштабу у вищому пілотажі, чимало інших досягнень долучили льотчика Петра Нестерова до когорти першовідкривачів.

Ольга КЛЕЙМЕНОВА

Коротке життя романтика, що у дитинстві грав на мандоліні, малював та ковтав книжки про мандрівників, від початку запрограмувалося на роман із авіацією.

За 27 років земного шляху Петро Миколайович Нестеров (1887–1914) устиг надзвичайно багато. Він поспішав жити, вкладаючи у кожну хвилину максимум планів і дій. Оглядаючись на століття назад, раз у раз ставиш собі настирливе запитання: як природа підкорювача неба співвідносилася з неприхованою суїцидальністю? Як амбіції переможця співіснували зі смертельними вправами? Що примирило різновекторні нахили? Певне, жага будь-що, без страхів і зволікань, пізнавати незвідане: та сама, що розділяє людей на звичайних і неординарних.

Пустощі з життям пояснюються, мабуть, і тим, що Нестеров довіряв «тілу» неба, та, спираючись на нього, у відкритому просторі почувався більш захищеним, аніж на землі. В одному з листів до дружини він написав: «Через якусь помилку люди забули, що у повітрі – скрізь опора».

Літопис особистих рекордів льотчика Нестерова розпочався тоді, коли дев'ятирічний нижньгородський хлопчик уперше випробував безбережну синь на безпечність: відважно сів у корзину повітряної кулі й здійнявся у височінь. З того часу Нестеров був фатально уражений інфекцією неба, котра жила існування та провокувала передчасну загибель.

Географія його авіаподвигів вельми широка: ніби знаючи наперед про свій короткий шлях, льотчик прагнув охопити якомога більше не лише небесного, а й земного простору, волів повсюди залишити згадки про безмежні можливості людини.

Після навчання у кадетському корпусі й артилерійському училищі юнак за розподілом опинився в Східному Сибіру. Коли Петро побачив у Владивостоцькій повітроплавальній роті аеростат, перейнявся шаленою ідеєю. А чом не використати цей апарат на користь артилерії – як місце спостереження за стрільбою? Завершилося все тим, що впертий Нестеров домігся від начальства дозволу коригувати стрільби з аеростата.

1910-й – поворотний рік для Петра Миколайовича. Саме тоді майбутній приборкувач висот потрапив до Кавказької артбригади. І саме тоді доля звела його з Артемієм Качаном, котрий власноруч збудував планер. Тепер у Нестерова не було інших думок, як про цілковиту відданість конструюванню літальних апаратів та їхнє випробування. За рік він вступив до Нижньгородського товариства повітроплавання. І там само, на батьківщині, разом із приятелем Петром Соколовим створив планер. А потім дує винахідників улаштував ексцентричний експеримент за допомогою коня та брочки. Умостившись у ній, Соколов тримав за грубу мотузку планер, в якому сидів Нестеров. Коли кінь зірвався з місця, примітивний апарат з пілотом на борту піднявся на три метри й трішки політав.

Невдовзі Петро Нестеров, усвідомлюючи брак спеціальної підготовки та відчуваючи невдоволення скромним станом справ у вітчизняній авіації, вступив до Петербурзької повітроплавальної школи. І ось тут божевільні мрії про революцію в небі, нарешті, видалися зухвалою офіцерові здійсненими.

Схильність Нестерова до планерної еквілібристики була пристрасною. А коли згадати, що фанерні літальні машини вирізнялися, м'яко кажучи, граничною ненадійністю, схильність цю можна вважати маніакальною.

1912-го наш герой протягом 13 годин літав аеростатом на висоті 3400 метрів. І того самого року вперше підкорив собі літак. Перевівшись до Варшави, льотчик Нестеров вдавався до карколомних трюків, зокрема, одного разу планерував з висоти 1600 метрів із вимкненим мотором. А коли за рік в його літаку загорівся бензин, відчайдуха врятувався лише завдяки набутій навичці – спускати-ся з небес із «замовклим» мотором.

Останній рік життя Нестерова – час його тріумфу. Майже все те, завдяки чому здобув світову славу, сталося з ним на українській землі. 1913-го Нестерова направили до Києва – служити в авіаційних підрозділах. Петро Миколайович тоді вже вважався свого роду гуру повітряних справ і навчав колег за власною програмою. Звісно, прагматично продовжував ставити рекорди. Кілька разів ініціював групові тривалі пере-

льоти, таким чином підтверджуючи вкорінену думку про себе як про справжнього новатора. Один із цих перельотів – Київ – Ніжин – Київ, який під орудою невтомного випробувача здійснили три літаки, – зафільмував оператор Володимир Добржанський (він теж узяв участь у неземному променаді). А потім цю півгодинну стрічку показували в київських кінотеатрах.

Пізніше Нестеров спромігся на денний переліт Київ – Гатчина, чим укотре вразив співвітчизників і не тільки.

Однак багато років поспіль йому не давала спати «мертва петля». Урешті 9 вересня (27 серпня за новим стилем) літак, керований відважним авіатором, піднявся на 1000 метрів над Сирецьким полем (локація нинішнього заводу «Авіант»). Далі Нестеров показав свій улюблений фокус: вимкнув двигун і спланерував до висоти 600 метрів. Аж раптом увімкнув мотор. Літак-акробат вертикально злетів, ліг на спину, замкнув петлю, прийняв звичне положення та при знову вимкненому моторі віртуозно пішов донизу, маляючи спіраль. Про безпрецедентний вчинок російського льотчика написали найсолідніші газети світу. Аби закріпити досягнення, Нестеров за півроку повторив «петлю».

Потім його устремлень стосовно майбутніх авіазвершень обірвала Перша світова війна. До слова, надбання Петра Миколайовича на мирній повітряній ниві взяли на озброєння військові льотчики різних держав. Пілотам прислужився його досвід атак ворожих літаків, злетів і посадок у темряві, ведення розвідки з моноплану за допомогою прожектора тощо.

Великий хлопчик з небезпечними іграшками та ризикованими іграми поставив на власному житті яскраву крапку, повісивши, мов камікадзе: пішов на таран літака австрійця Розенталя. Сталося це над містом Жовква на Львівщині, яке тривалий час носило ім'я відважного авіатора.

А потім завершилася війна, що стимулювала науково-технічний прогрес. Людство ледь встигало приймати його фантастичні плоди. Та хоч там які космічні далі підкорили наступники, вони не були першими. На відміну від Петра Нестерова, чия траєкторія блискучого життєвого польоту, ніби в того метеорита.